

**Prof. Paweł Jan Nowacki
we Lwowie, Londynie, Wrocławiu
i Warszawie - cz. II**

Prof. Jacek Przygodzki

Dr Nikołaj Uzunow

Prof. Paweł Jan NOWACKI
1905-1979

Plan wystąpienia

1. Początki ery atomowej
2. Programy atomowe w Europie
3. Wielkie plany PRL
4. Budowa zaplecza dla EJ
5. Prof. Nowacki Dyrektorem IBJ
6. Prof. Nowacki na WMEiL PW
7. Dziedzictwo prof. Nowackiego na PW

Początek ery atomowej

1932 – James Chadwick udowadnia doświadczalnie istnienie neutronu, Nagroda Nobla w 1935 r.

1938 – Enrico Fermi, Nagroda Nobla za udowodnienie możliwości tworzenia sztucznych nuklidów

1938 – Otto Hanh i Fritz Strassmann przeprowadzają reakcję rozszczepienia U235, Nagroda Nobla w 1944 r.

2.XII.1942 – Chicago Pile, zespół prof. Fermiego przeprowadza samopodtrzymującą się reakcję rozszczepienia

Można zbudować reaktor jądrowy na uran naturalny!

Wyścig do bomby

1943 – pierwszy reaktor, Hanford B pod Seattle

16.VII.1945 – próba bomby A, Nowy Meksyk

6.VIII.1945 – Hiroshima, „Little Boy”

9.VIII.1945 – Nagasaki, „Fat Man”

29.VIII.1949 – próba bomby A, koło Semipałatyńska

1.XI.1952 – próba bomby H (USA)

1953 – próba bomby H (ZSRS)

Do początku lat 60' XX w. USA były hegemonom atomowym.

Programy jądrowe w Europie

X.1945 – Generał De Gaulle powołuje

Komisariat ds. Energii Atomowej (CEA)

1945,1946 – Wielka Brytania, „Atom Bomb Committee”,
Atomic Energy Research Establishment (AERE)

ok. 1950 – wspólny program rozwoju energetyki jądrowej -
Francja, Wielka Brytania i Włochy

1954 – Obnińsk, 5 MWe, wodno-grafitowy

1956 – Calder Hall, 50 MWe, gazowo-grafitowy

I.1955 – Rząd ZSRS informuje rządy bratnich krajów o swojej decyzji udostępnienia wiedzy i technologii w dziedzinie badań jądrowych w celu budowy zaplecza do rozwoju energetyki jądrowej opartej na technologii sowieckiej

PRL - plany

1956

Utworzono urząd **Pełnomocnika Rządu ds. Wykorzystania Energii Jądrowej**, który działał do roku 1973, kiedy to został zastąpiony **Urzędem Energii Atomowej**. UEA działał do 1980 r.

Zaplanowano budowę eksperymentalnej elektrowni o mocy 200-300 MWe nad Narwią i Bugiem.

Moc elektrowni	200 MW
Roczne zużycie uranu metalicznego	85 ton
Roczna produkcja plutonu	150-200 kg
Koszt całkowity budowy	1 800 mln zł
W tym import urządzeń	100 mln rubli
Zakup paliwa dla pierwszego wsadu	100 mln rubli
Roczne oszczędności węgla	700 tysięcy ton

PRL - plany

1960

Okres budowy	Symbol	Reaktory badawcze	Symbol	Reaktory piloty*	Symbol	Elektrownie i napęd statków
1966-70	BII BIII BIV BV	II Reaktor badawczy RFT 30 MW Kraków basenowy 0,5 - 2,0 MW Gdańsk basenowy 1 MW Wrocław basenowy 100 kW	PI	Elektrownia jądrowa 5-25 MWe		
1971-75	BVI BVII BVIII	Poznań Argonaut 10 kW Lublin Argonaut 10 kW Łódź Tryga** 10 kW	PII	Reaktor /Breeder/ 5 MWt	SI EI EII	Statek I - 60 MWe Elektrownia I - 200 MWe Elektrownia II - 300 MWe
1976-80	BIX	MTR /ETR/ materiałowy wysokostrumieniowy	PIII	Reaktor wysokotemperaturo wy Dragon 20 MWe	EIII EIV SII SIII	Elektrownia III - 400 MWe Elektrownia IV - 600 MWe Statek II - 60 MWe Statek III - 80 MWe

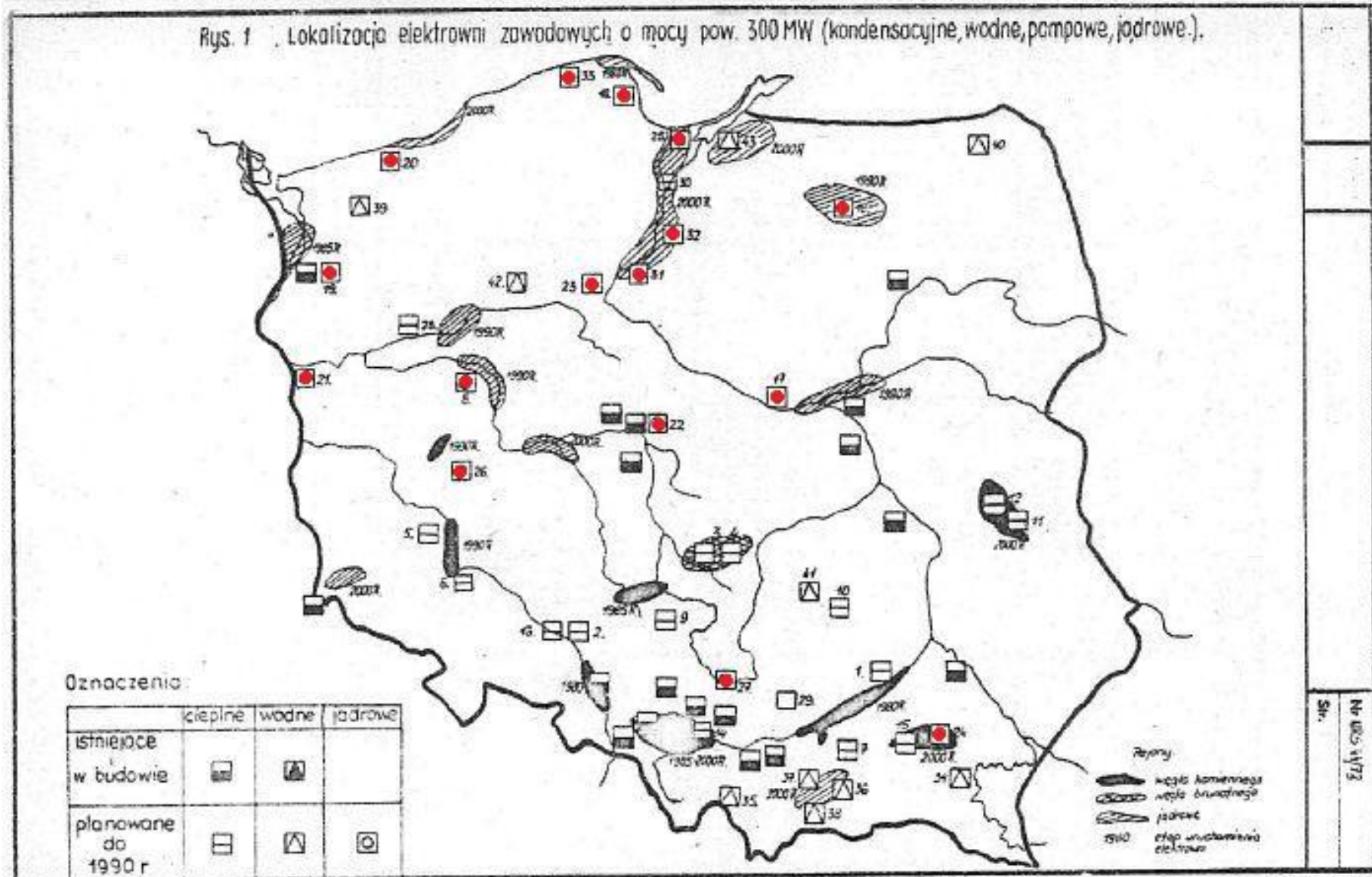
PRL - plany

W **drugim etapie (okres 1964-66)** przewidywano budowę elektrowni zawodowej o mocy 2000 MWe w dwóch rejonach: Szczecin-Kołobrzeg i Hel-Ustka. Ponieważ w 1966 podjęto decyzję o budowie w pierwszym rejonie elektrowni węglowej (Elektrownia Dolna Odra), dalsze prace lokalizacyjne w latach 1966-67 kontynuowano tylko w rejonie Hel-Ustka. W konsekwencji dokonano wstępnego wyboru dokładnej lokalizacji elektrowni nad Jeziorem Żarnowieckim.

W **trzecim etapie studiów (1969-83)** włączono do rozważań rejon dolnej Wisły (przewidziany poprzednio dla cieplnej elektrowni konwencjonalnej). W ten sposób powstało 12 lokalizacji:

- a) rejon Hel-Ustka: Lubiatowo; Białogóra; dowolna miejscowość nad Jeziorem Żarnowieckim
- b) rejon dolna Wisła: Przegalina; Biała Góra; Walichnowy; Jaźwiska; Opalenie; Wałcz; Sartowice; Kokocko

1973, lokalizacje EJ na czerwono

PRL - plany

W wyniku przeprowadzonej analizy porównawczej ze zbioru tego wybrano 4 najkorzystniejsze lokalizacje: Lubiatowo, Żarnowiec, Przegalina, Biała Góra, **podejmując w 1972 roku decyzję o ustaleniu lokalizacji pierwszej w Polsce elektrowni jądrowej nad Jeziorem Żarnowieckim.**

W 1975 r. Prezydium Rządu wydało decyzję o programie rozwoju energetyki jądrowej w Polsce (decyzja nr 20/75 z dn. 14 lutego 1975 r.), która zakładała zainstalowanie w elektrowniach jądrowych do końca roku 1990 mocy rzędu 8,5 GWe i do końca roku 2000 mocy około 30 GWe. Uruchomienie pierwszego bloku jądrowego przewidywano około 1983 r. W 1977 r. **program zredukowano do 5 GWe w 1990 r. i 23 GWe w 2000 r.,** zaś brakujące moce miałyby zastąpić elektrownie na węgiel brunatny. Przewidywane **uruchomienie pierwszego bloku jądrowego przesunięto na rok 1985.**

Do roku 2000 polska energetyka jądrowa miała się opierać na reaktorach WWER (PWR), ale planowano wdrożenie w na przełomie XX i XXI w. reaktorów FBR (z obiegami sodowymi) i HTGR.

PRL - plany

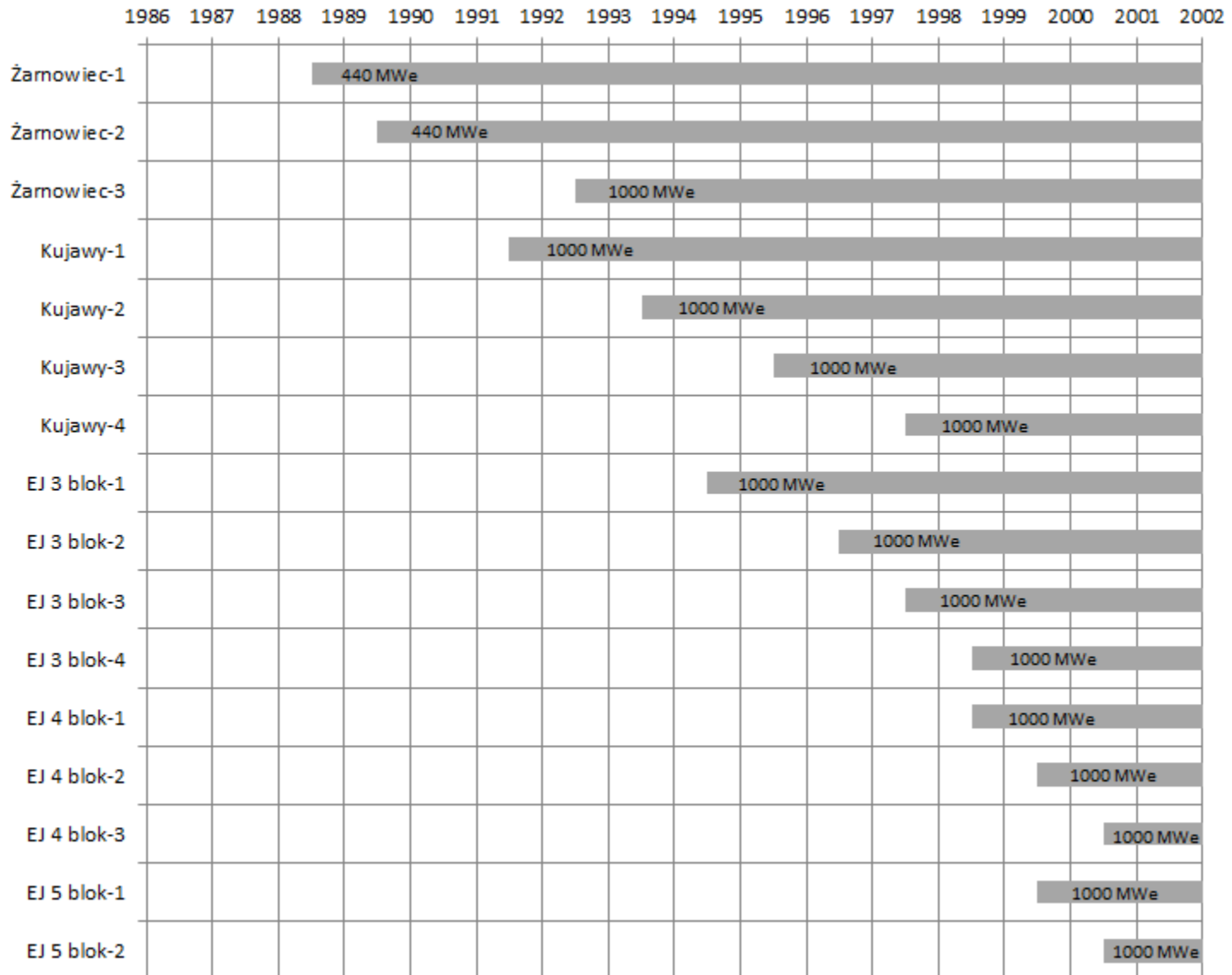
W latach 1978-79 opracowano studium wykonalności dla ciepłowni jądrowej. Badania wykazały, że w Polsce możliwe jest zbudowanie niskoparametrowej ciepłowni jądrowej przewidzianej do współpracy ze szczytowym źródłem konwencjonalnym. Eksperti z IBJ stwierdzili, że dokumentacja techniczna i projektowa może być w całości oparta na polskiej myśli technicznej. Paliwo jądrowe byłoby importowane z ZSRR.

Czwarty etap studiów lokalizacyjnych prowadzono **w latach 1973-1984**. Druga elektrownia miała już opierać się na 4 blokach z reaktorami WWER-1000. Przeanalizowano 9 potencjalnych lokalizacji:

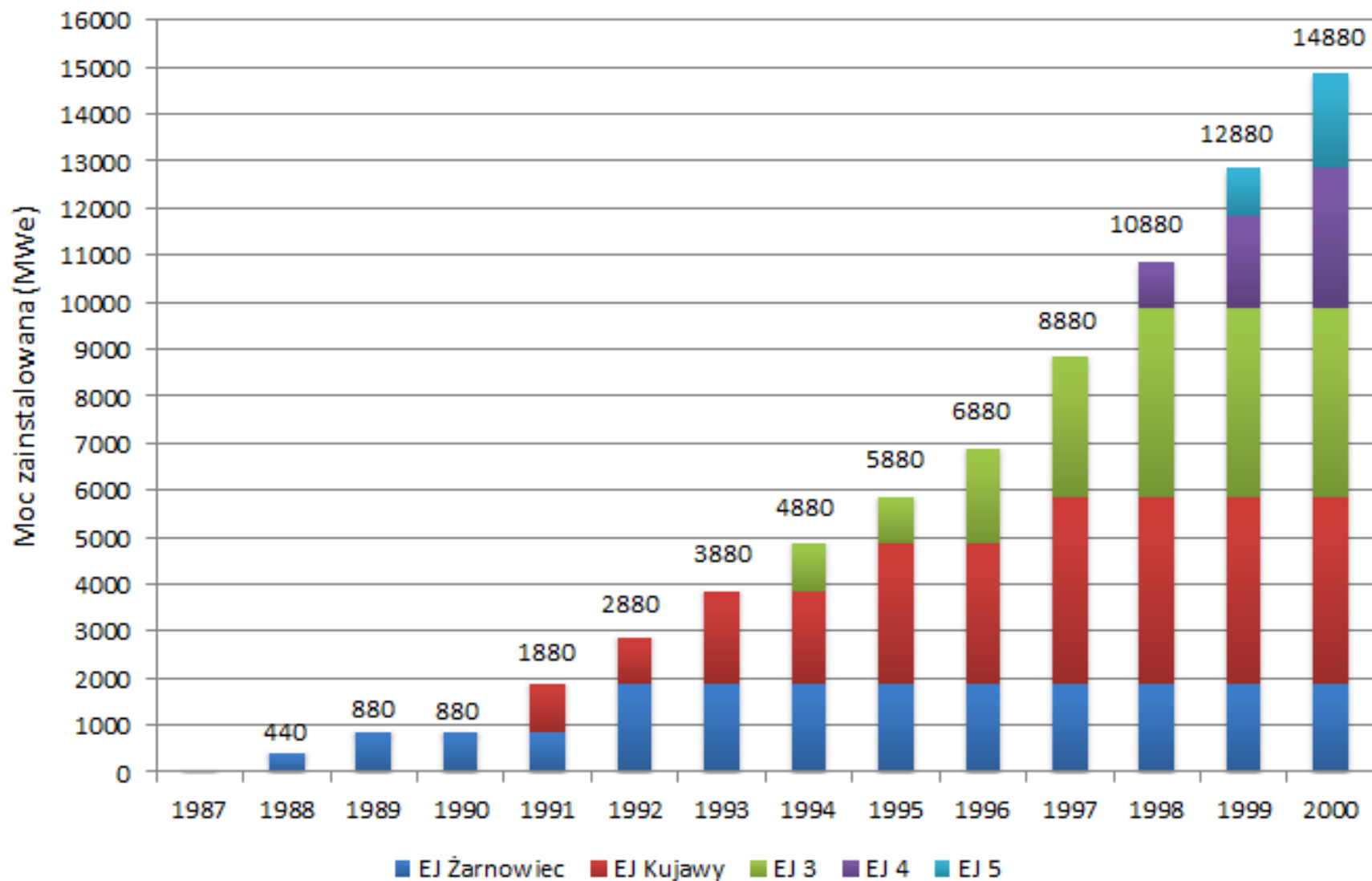
- a) 5 w strefie dolnej Wisły: Wyszogród; Skoki (EJ Karolewo); Bobrowniki (EJ Kujawy); Chełmno; Opalenie.
- b) 4 nad Bugiem i Odrą: dwie lokalizacje nad Bugiem; EJ Małkinia, w najdalej na zachód wysuniętym zakolu Odry - na wysokości Gorzowa Wielkopolskiego; lokalizacja nad dolną Odrą (EJ Odra).

1983 - decyzja o lokalizacji drugiej elektrowni jądrowej w rejonie dolnej Warty (Klempicz).

Harmonogram 1981 r.

Harmonogram 1981 r.

PRL - plany

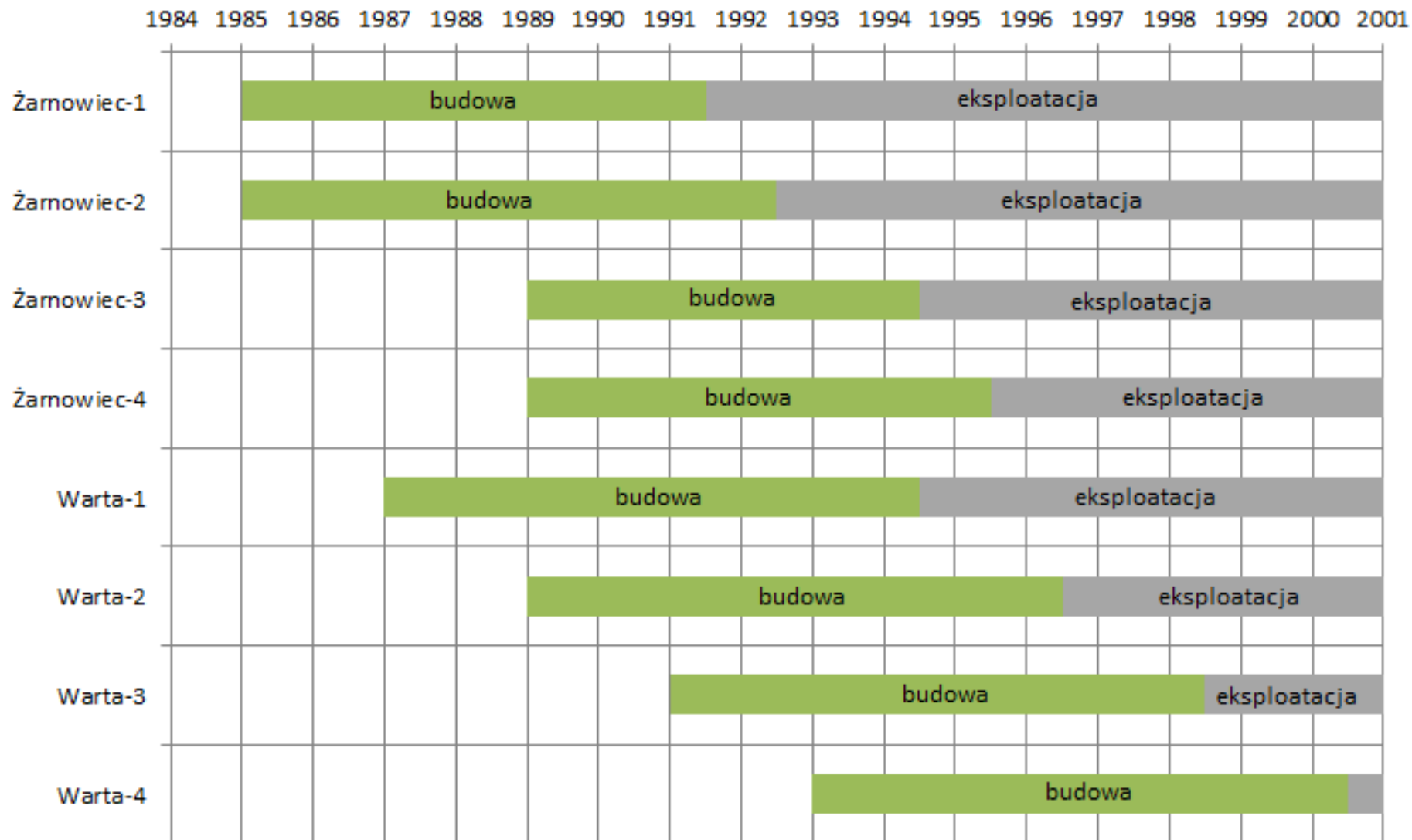
Piąty etap prac lokalizacyjnych prowadzono w latach **1985-1989**. Dodano jeszcze kilka lokalizacji:

- EJ Jarosław
- EJ Annopol
- EJ Pątnów
- EJ Koszalin (w Kopaniu)

Równocześnie miała zostać rozbudowana cała infrastruktura sieci przesyłowej w kraju. Łączna moc zainstalowana elektrowni jądrowych **do roku 2000 miała wynieść 7860 MWe (10 bloków) lub 9860 MWe (12 bloków)**.

W kolejnych latach program energetyki jądrowej został zredukowany do 3 elektrowni. Ostatecznie procesy inwestycyjne rozpoczęto dla dwóch: EJ „Żarnowiec” i EJ „Warta”.

Harmonogram 1988 r.

4 września 1990 r.

Bułgaria – 5 (4 440 + 1 1000)

Czechosłowacja - 8 (4 500 + 2 440 + 2 500)

Węgry - 4 (4 500)

NRD - 5 (5 440)

Budowa zaplecza dla EJ

Zaplecze dydaktyczne: stworzenie warunków do kształcenia możliwie szerokiej kadry inżynierskiej (politechniki) i technicznej (technika, szkoły zawodowe), w tym wyposażenie bibliotek i laboratoriów.

„Najważniejsze są kadry!”

Zaplecze naukowo-badawcze: powołanie i rozwój instytutu, w tym przede wszystkim zapewnienie bazy laboratoryjnej z reaktorem badawczym.

Zaplecze przemysłowe: przygotowanie rodzimych przedsiębiorstw do jak największego udziału w budowie EJ.

Instytut Badań Jądrowych

W 1954 roku przy Polskiej Akademii Nauk powstał warszawski Zakład Fizyki Cząstek Elementarnych, w którym zbudowano pierwsze w Polsce akceleratory cząstek i detektory promieniowania jądrowego oraz opracowano szkic projektu jądrowego reaktora badawczego o mocy 5 MW.

Instytut Badań Jądrowych powołano 4 czerwca 1955 r.

Pierwszym jego dyrektorem był prof. Andrzej Sołtan.

1 stycznia 1958 r. na stanowisko Dyrektora Instytutu Badań Jądrowych powołany został prof. Paweł Jan Nowacki.

Prof. Nowacki w IBJ

W 1954 roku przy Polskiej Akademii Nauk powstał warszawski Zakład Fizyki Cząstek Elementarnych, w którym zbudowano pierwsze w Polsce akceleratory cząstek i detektory promieniowania jądrowego oraz opracowano szkic projektu jądrowego reaktora badawczego o mocy 5 MW.

Instytut Badań Jądrowych powołano 4 czerwca 1955 r.

Pierwszym jego dyrektorem był prof. Andrzej Sołtan.

1 stycznia 1958 r. na stanowisko Dyrektora Naczelnego IBJ powołany został prof. Paweł Jan Nowacki.

Prof. Nowacki w IBJ - wydarzenia

Rok 1958

- 31 maja Osiągnięcie stanu krytycznego przez reaktor EWA
- 14 czerwca Uruchomienie, zakupionego w ZSRR, reaktora badawczego EWA o mocy początkowo 2 MW, powiększonej do 10 MW.
- 22 listopada Otwarcie i uruchomienie cyklotronu o energii 30 MeV w Zakładzie II w Bronowicach pod Krakowem.

Rok 1960

Przekształcenie krakowskiego ośrodka IBJ w Instytut Fizyki Jądrowej
Dyrektorem IFJ zostaje prof. dr hab. Henryk Niewodniczański.

Rok 1961

- 22 grudnia Uruchomienie w Warszawie pierwszego akceleratora elektrostatycznego typu Van de Graaff'a „LECH” .

Rok 1963

Oddanie do użytku reaktora ANNA skonstruowanego całkowicie przez polskich naukowców. Miał tzw. moc zerową (100W) i służył do badań fizyki reaktorów.

Prof. Nowacki w IBJ - wydarzenia

Rok 1964

29 grudnia   Oddanie do użytku reaktora MARYLA, skonstruowanego przez polskich naukowców. Był to reaktor o tzw. mocy zerowej.

Rok 1965

Uruchomienie duńskiej maszyny cyfrowej GIER firmy A/S Regnecentralen

Rok 1966

Podjęcie decyzji o budowie drugiego polskiego reaktora badawczego MARIA
Reaktor ten był całkowicie polskiej konstrukcji, choć oparty na radzieckim pomysle.

Rok 1970

W Świerku uruchomiony zostaje pierwszy akcelerator liniowy ANDRZEJ
16 czerwca   Wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę reaktora R-2
i rozpoczęcie budowy reaktora MARIA

Prof. Nowacki w IBJ - podsumowanie

W latach 1955-1970, pod kierownictwem prof. Sołtana i prof. Nowackiego, nastąpił dynamiczny rozwój IBJ – zarówno intensywny, jak i ekstensywny.

Liczba pracowników wzrosła ponad dziesięciokrotnie, do ok. 3500.

Wdrożono rozbudowany program międzynarodowej wymiany naukowej.

Wykształciło się szerokie grono wybitnych atomistów.

Uruchomiono szereg programów badawczych, w tym budowy reaktorów dydaktycznych i doświadczalnych.

IBJ stał się największym instytutem naukowo-badawczym w Polsce.

Szerokie kontakty jego pracowników, ich wysoka pozycja zawodowa i niezależność stały się później nie do zniesienia dla huntury wojskowej gen. Jaruzelskiego. W 1982 r. IBJ został podzielony na 3 instytuty, a część pracowników zwolniona za działalność opozycyjną.

Prof. Nowacki na WMEiL PW

Umiejscowienie części „jądrowej” w strukturze Wydziału (od 1970 r. w ITC)

